

SON YASAL GELİŞMELER VE YARGI KARARLARI IŞIĞINDA RÖDOVANS SÖZLEŞMESİ

Prof. Dr. Mustafa TOPALOĞLU

Avukat –YMM

1.Rödovans Sözleşmesinin Yasal Gelişim Süreci

Rödovans veya maden kirası sözleşmesi, ne Maden Kanununda ne de başka bir kanunda 2010 yılına kadar, özel olarak düzenlenmiş değildi. Ancak 3213 sayılı Maden Kanunu'nun 5177 sayılı Kanunla yürürlükten kaldırılan 28. Maddesinin gerekçesinde dolaylı da olsa rödovans sözleşmesine işaret edilmekteydi.

Yürürlükten Kaldırılan 1985 tarihli Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliğinin 32. maddesine 1990 yılında eklenen hükme göre, üçüncü kişi ve kuruluşların rödovans, kira, taşeron ve benzeri sözleşmelere dayanarak ruhsat sahasında madencilik faaliyetinde bulunabilmeleri, MİGEM'in iznine bağlıydı. Ruhsat sahibi, rödovans sözleşmesini, yapıldığı tarihten itibaren 1 ay içerisinde MİGEM'e bildirmek ve uygun görüş almak zorundaydı. Bu arada 26.10.2003 tarih ve 25271 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği Değişikliğinde "*Ruhsat sahalarındaki madenlerin üretilerek değerlendirilmesi suretiyle üçüncü kişilere veya kuruluşlara tasarruf hakkı sağlamak üzere ruhsat sahiplerinin bu kişilerle yapmış oldukları sözleşmeler rödovans sözleşmesi olarak kabul edilir.*" denilmek suretiyle rödovans sözleşmesinden ne anlaşılması gerektiği belirtilmiştir

Yürürlükten kaldırılan 1985 tarihli Yönetmelik döneminde Maden Siciline tescil edilmiş rödovans sözleşmeleri hakkında Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına ruhsat sahibi ile rödovansçı arasındaki uyuşmazlıkları çözüme yetkisi verilmişti. Ancak 2005 Tarihli Maden Kanunu Uygulama Yönetmeliği, rödovans sözleşmesiyle ilgili Bakanlığın (MİGEM')in bu yetkisini kaldırmış; istisnai olarak Geçici 2.maddesiyle de Yönetmeliğin yürürlük tarihi olan 2 Şubat 2005 tarihine kadar MİGEM tarafından uygun görülmüş rödovans sözleşmelerinde Bakanlığın söz konusu yetkisini devam ettirmiştir.

Maden ruhsat sahibi ile üçüncü kişiler arasında 03.02.2005 tarihinden sonra akdedilecek rödovans sözleşmelerine MİGEM'in hiçbir suretle muhatap olma durumu kalmamıştır. Bu tür sözleşmeler taraflar arasında borçlar-ticaret hukuku kurallarına göre yönetilmekteydi. Milli servet sayılan madenlerin rödovansla da olsa işletmesine Devletin hiçbir şekilde düzenleme getirmemesi tartışılabilir. Aslında kendine özgü niteliği olan rödovans sözleşmesinde taraflar arasındaki uyuşmazlıkları borçlar hukuku dizgesine göre çözmek her zaman adil sonuçlar vermemektedir.

Bu nedenle rödovans sözleşmesinin kanun hükmüyle ayrıca düzenlenmesinde yarar vardır. Nitekim 5995 sayılı Kanunun Ek 7.maddesiyle rödovans sözleşmesinden bahseden yasal düzenleme getirilmiştir. Ek 7.madde hükmü şu şekildedir: "*Maden ruhsat sahiplerinin, ruhsat sahalarının bir kısmında veya tamamında üçüncü kişilerle yapmış oldukları rödovans sözleşmelerinde, bu alanlarda yapılacak madencilik faaliyetlerinden doğacak İş Kanunu, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili idari, mali ve hukuki sorumluluklar rödovansçıya aittir. Ancak bu durum ruhsat sahibinin Maden Kanunundan doğan sorumluluklarını ortadan kaldırmaz.*"

Daha çok iş hukuku, işçi sağlığı ve iş güvenliği hukuku ile ilgili düzenleme getiren Ek 7 madde hükmüne dayanarak Yönetmeliğin Rödovans işlemleri başlıklı 100.maddesi çıkarılmıştır. Buna göre, "Maden işletme ruhsat sahiplerinin, ruhsat sahalarının bir kısmı veya tamamı için üçüncü kişilerle yapmış oldukları rödovans sözleşmeleri ve bu sözleşmelerde yapılan değişiklikler, tarafların talebi halinde devir ve intikal işlemlerinde bilgilendirme amacıyla maden siciline şerh edilir. Tarafların birlikte rödovans sözleşmesinin iptalini talep etmeleri halinde de bu kayıtlar terkin edilir. Genel Müdürlük hiçbir şekilde rödovans sözleşmelerine taraf değildir."

2. Rödovans Sözleşmesinin Hukuki Niteliği

Rödovans sözleşmesinde tarafların hak ve yükümlülüklerine ilişkin Maden Kanunu' nda özel bir düzenleme olmadığı için Borçlar Kanunu' nun 270 ve devamı maddelerinde düzenlenen "hasılat kirasına" ait hükümler uygulanır. Hasılat kirası, kiralayanın hasılat kiracısına bir bedel karşılığında ürün getiren bir hakkın kullanımını vermeyi ve ürünleri elde etmeyi bıraktığı sözleşmedir. Rödovans sözleşmesi, uygulamada haliyle hasılat kirası sözleşmesinde verilen tanıma aynen uymaktadır. Hatta Yargıtay 14.Hukuk Dairesi'ne göre, rödovans sözleşmesi, hasılat kirası sözleşmesinin bir türüdür (Yargıtay 14.Hukuk Dairesi 20.02.2007 gün ve E.2007/111, K.2007/1552).

Uygulamada görülen bazı rödovans sözleşmelerinde ise maden ruhsatı işletmeciye devredilmekte, ancak devreden önceki ruhsat sahibine de rödovans bedeli denilen kira bedeli ödenmektedir. Bazı durumlarda rödovans bedeline ilaveten başlangıçta peşin veya taksitli olarak devir bedeli de ödenmektedir. Bu türde rödovans sözleşmesiyle maden ruhsatını devir alanın maden ruhsatını sahiplenme (temellük) kastı bulunmayıp, aslında ruhsat üzerindeki hakkın kullanılmasını devir alınmaktadır. Yargıtay ve doktrinde bu tür lisans devri niteliğindeki rödovans sözleşmeleri de hasılat kirası sayılmaktadır.

Buna karşılık, maden ruhsatının kullanılmasının değil de kendisinin devredildiği üçüncü tür rödovans sözleşmelerinde ise, hiçbir şekilde kiradan bahsetmek mümkün değildir. Burada bir kısmı peşin bir kısmı ise üretilen maden miktarına bağlı olarak satış bedelinin kararlaştırıldığı vadeli bir satım sözleşmesi söz konusudur. Doktrinde bu şekilde devreden rödovans bedeli almanın dışında hiçbir tasarruf hakkının kalmadığı maden ruhsatının devri sözleşmeleri satış sözleşmesi olarak nitelendirilmektedir (Mustafa TOPALOĞLU, Rödovans Sözleşmesi, Proc.17th Int. Mining Congress of Turkey,(Bildiriler Kitabı), Ankara 2001. , s. 250.).

Yargıtay Yüksek 14.Hukuk Dairesi de, rödovansla maden ruhsatının devri sözleşmelerinin satış veya kira niteliğinin bulunup bulunmadığını belirlerken, ruhsatın devir edilmesinden sonra sözleşmeye aykırılık veya sürenin dolmasıyla ruhsatın tekrar devir edene döneceğine ilişkin sözleşme hükümlerini ayırt edici bir kriter olarak kullanmıştır. Yüksek Daireye göre, devredilen maden ruhsatının devredene iadesine imkân veren bu haller, ruhsat devrinin sürekli değil geçici olarak yapıldığını gösterir. Gerçekten de iade edilmesi kaydıyla maden ruhsatının devri halinde sahiplenme kastı olmadığı için satış değil, kira sözleşmesi söz konusudur (Yargıtay 14.H.D., 13.02.2007 gün ve E.2006/15092, K.2007/1210).

Rödovans sözleşmesini hasılat kirası olarak vasıflandırırken rödovans sözleşmesiyle aslında Devletten alınan idari izin niteliğindeki maden ruhsatının kiralandığı unutulmamalıdır. Yoksa tartışmasız olarak taşınmaz mal sayılabilecek bir maden işletmesi kiralanmamaktadır. Maden ruhsatının öncelikle maden mevzuatına göre işletilmesi gerekir. Borçlar Kanununun zirai işletmeleri düzenlemek için öngördüğü 270 ve devamındaki hükümlerin hepsinin rödovans sözleşmesi ilişkisini düzenlemeye yeterli olduğu söylenemez.

3. Rödovans Sözleşmesinin Şekli ve Tescili

Rödovans sözleşmesi maden ruhsatının devri anlamına gelmediğinden, devir sözleşmesinin MİGEM' de yetkili memur huzurunda yapılması zorunluluğu yoktur. Maden ruhsat sahibi ile (madenci) ile rödovansla sahayı işletecek olan (rödovansçı) rödovans sözleşmesini isterlerse adi yazılı şekilde, isterlerse noterde düzenleme şeklinde yapabilirler.

Madencilik Faaliyetleri Uygulama Yönetmeliği' nin 100.maddesi uyarınca rödovans sözleşmelerinin maden siciline şerhi/tescili de mümkündür. Maden ruhsatları aslında taşınmaz niteliğinde olduğu halde ayrı bir maden sicili öngörülmesi için tapu siciline kaydedilmemektedir. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu' nun 1009.maddesine göre, tapu siciline aynı haklardan başka kira gibi şahsi haklar da şerh verilebilmektedir. TMK' nun 1009/II fıkrasının açık hükmü gereği tapu siciline şerh verilen bir şahsi hak aynı etki kazanmakta ve taşınmazın halihazır sahibi kim ise ona karşı sürülebilme olanağına kavuşmaktadır. Maden sicili de tapu siciline hakim ilkelerle idare edilmektedir. Bu bakımdan maden siciline şerh verilen rödovans sözleşmelerinin üçüncü kişilere karşı aynı etkisi söz konusu olabilir. Ancak Danıştay, rödovans sözleşmesinin bir özel hukuk sözleşmesi olduğu ve bu nedenle maden siciline şerh verilse de 3.kişi ve kurumları bağlamayacağı yönündeki idare mahkemesi kararını onamıştır. Buradan anlaşılıyor ki, yargı mercileri rödovans sözleşmelerinin sicile işlenmiş olsa bile üçüncü kişilere etkisini kabul etmemektedir (*Danıştay 8.D. 30.01.2009 gün ve E.2008/4170, K.2009/473*).

Bu nedenle rödovans sözleşmelerinin üçüncü kişilere etkisi ancak açıkça bu etkiyi tanıyan bir yasa veya şerhin etkisini açıklayan bir yönetmelik hükmünün varlığıyla gerçekleşebilir. Eğer rödovans sözleşmesi üçüncü kişilere karşı ileri sürülemezse maden siciline işlenmesinin ya da şerh edilmesinin bir anlamı yoktur. Maden sahasının işletmesini rödovansla alıp yatırım yapmak isteyen yatırımcılara bu şekilde bir güvence yaratılmazsa, rödovans uygulaması lokal ve kısa vadeli bir uygulama olmaktan öteye gidemez.

Üstelik, Yönetmelik bu olumsuzluğu kaldırmak yerine 100.maddesinde "*tafların talebi halinde devir ve intikal işlemlerinde bilgilendirme amacıyla maden siciline şerh edilir.*" demek suretiyle ileride yargısal yorumlarla getirilecek çözümlerin de önünü tıkamış gibi gözükmektedir. Gerçekten de maden siciline yapılacak rödovans sözleşmesinin şerhi sadece üçüncü kişileri bilgilendirme işlevi görecektir. MİGEM, şerh edilmiş rödovans sözleşmesine rağmen maden ruhsatını devretmek isteyen ruhsat sahibinin devir talebini kabul etmek zorundadır. Ayrıca, rödovans sözleşmesinin maden siciline yapılan şerhten sonra konulan hacizlere veya ihtiyati tedbirlere karşı bir önceliği olmayacaktır. Her şeyden önemlisi, söz konusu hükme dayanarak kişisel hak doğuran rödovans sözleşmesinin hiçbir şekilde ruhsatı devir alacak üçüncü kişiye karşı ileri sürülmesi tartışmalı hale gelecektir.

Bununla birlikte, Yönetmelikte 1990 tarihli Yönetmelik hükmünün aksine MİGEM'in taraf olma durumunun kaldırılmış olması yerinde olmuştur. Zira 2005 yılına kadar geçen 15 yıllık uygulamada idari bir kurum olan MİGEM'in sözleşmenin tarafları olan özel hukuk kişileri arasındaki uyuşmazlıklara bir şekilde hakem olarak da olsa taraf olması bir takım sorunlar yaratmıştı. Aslında maden sicili bir açıdan tapu siciline benzer şekilde algılanırsa MİGEM'in fonksiyonu şerh edilmiş kira sözleşmelerindeki tapu sicil müdürlerinininkine benzer şekilde yorumlanabilir. O zaman Türk Medeni Kanunu' nun m.1009/II hükmüne benzer hüküm içerecek maden mevzuatı rödovans sözleşmelerinin maden siciline şerhinden beklenen yararı sağlayabilecektir.

Yönetmeliğin 100.maddesinde rödovans sözleşmesinin şerh edilmesi, değiştirilmesi veya sicilden silinmesi için sözleşmenin taraflarının her ikisinin talebi aramaktadır. MİGEM, taraflardan birinin tek taraflı iradesi ile şerh ile ilgili tasarruflarda bulunmasını yasaklayarak uygulamada ortaya çıkmış sorunların tekrarını önlemek istemiştir.

4. Rödovansla İşletilen Sahalarda Çalışma İlişkileri

5995 sayılı Kanununun Ek 7. maddesiyle getirilen yeni düzenlemede rödovansla işletilen maden sahalarında iş hukukundan kaynaklanan bütün sorumluluk rödovansçıya bırakılmıştır. Kanun, bu hükmüyle rödovansla işletilen sahalarda rödovansçının işçilerine karşı ruhsat sahibinin asıl işveren olma sıfatını ortadan kaldırmıştır. Bundan böyle ruhsat sahibi, asıl işveren olmayacağı için rödovansçının işçilerinin ücret, ikramiye, yıllık ücretli izin v.s. gibi iş kanunlarında düzenlenen işçilik haklarından sorumlu olmayacaktır.

Her şeyden önemlisi, Ek madde 7 ile ruhsat sahibi rödovansla işletilen maden sahalarındaki işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili her türlü idari, mali ve hukuki sorumluluktan kurtarılmıştır. Bu yeni düzenlemeden sonra maden ocaklarında grizu, toprak kayması ve her türlü iş kazasından dolayı ruhsat sahibi sorumlu tutulamaz.

Ek madde 7 ile getirilen düzenlemeye göre sahasını rödovansla işletiren ruhsat sahibi, işveren konumundan çıkarıldığı için, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanun' a göre de sorumlu olmaktan çıkacaktır. Zira, 5510 sayılı Kanuna göre ruhsat sahibin maden işletmesinde meydana gelen iş kazası ve meslek hastalığından dolayı Sosyal Güvenlik Kurumunun yaptığı ödemelerin ruhsat sahibinden rücu davası yoluyla istenebilmesi için işveren sıfatına sahip olması gerekir.

Ruhsat sahiplerinin rödovanslı sahalarda iş hukukundan ve işçi sağlığı ve iş güvenliği hukukundan doğan sorumluluktan kurtarılmaları bir güvence sağlayacağı açıktır. Bu güvencenin yarattığı uygun ortam nedeniyle daha fazla maden sahasının rödovansla işletmeye açılacaktır. Bu durum, ülke ekonomisi açısından katma değer yaratacağı gibi, bölgenin istihdamına olumlu katkı sağlayacaktır.

Buna karşılık, işçi tarafından bakıldığında ise durum hiç de öyle parlak değildir. Zira, iş kazaları meydana geldiğinde ruhsat sahibinin rödovansçıyla birlikte müteselsilen sorumluluğu ortadan kaldırıldığından, mağdur işçi yada hak sahipleri sadece rödovansçıyı muhatap almak zorundadır. Büyük boyutlara ulaşan tazminat alacaklarının çoğu zaman ruhsat sahibine göre ekonomik olarak daha güçsüz olan rödovansçıdan tahsil edilebilmesi mümkün olmayabilir.

5. Rödovans Sözleşmesiyle Maden Sahasının Kullanılması

Rödovans sözleşmesiyle maden ruhsatlı sahanın tamamının kullanımı bırakılabileceği gibi, sadece ruhsat sahasının bir kısmı da verilebilir. Bu durumda 3213 sayılı Maden Kanununun 5. Maddesindeki maden ruhsat sahasının bölünemeyeceği veya paylara ayrılamayacağını öngören yasaklama hükmü de aşılmış olmaktadır.

Rödovans sözleşmesinde ruhsat sahibi madenci, rödovansçının sahada maden işletmesi için gerekli bütün ortamı sağlamak zorundadır. Borçlar Kanununun 271. Maddesi uyarınca, maden sahasında ruhsat sahibine ait olup da rödovans sözleşmesine dahil demirbaş eşya, iş makinaları, ulaşım araçları ve işletme tesisatı varsa bunların bir listesinin çıkarılarak değerlerinin gösterilmesi zorunludur. Ruhsat sahibi, listede yer alan alet ve makinelerin tamamını rödovansçıya teslim etmelidir. Yine, 3213 sayılı Maden Kanunu ve diğer mevzuat

uyarınca ruhsata bağılı olarak öngörölmüş bütün yükümlölükler, ruhsat sahibine aittir. Bu bağlamda 3213 sayılı Maden Yasası' nın 17, 20, 23, 24, 26 ve 29. Maddelerinde öngörölen yükümlölükleri ruhsat sahibi tarafından yerine getirilmek durumundadır.

Yine rödovansla işletilen sahada dahi teknik nezaretçi ruhsat sahibi tarafından atanır. Ancak, Yönetmelik, ruhsat sahasının tamamına teknik nezaretçi atandıktan sonra dahi aynı sahada, lokal bir alan veya kotta rödovansçıya verilen kısım için ayrı bir teknik nezaretçi atanmasına izin vermektedir (m.131.4).

6. Rödovans Bedeli ve Buna Bağılı Hukuki Sonuçlar

Rödovansçı, sözleşmede kararlaştırılan rödovans bedelini ruhsat sahibine ödemekle yükümlüdür. Ancak sözleşmenin başında yapılan deneme üretimlerinden dolayı rödovans ödenmeyeceğı kararlaştırılabilir. Deprem, grizu, yangın v.b. zorlayıcı nedenlerle (mücbir sebeplerle) madenin işletilmesi mümkün olmaz ise rödovans bedeli indirilebilir. Yargıtay'a göre, güvenlik riskleri ve sel olayları bu anlamda mücbir sebep sayılmamaktadır (*Yargıtay 11.H.D.,11.11.2004 gün ve E.2004/3995, K.2004/11102; Yargıtay 11.H.D., 26.03.2002 gün ve E. 2001/10931 2002/2728*).

Kural olarak, cevher fiyatlarındaki değışiklikler hakimin sözleşmeye müdahale ederek değışen şartlara uyarlaması için haklı sebep oluşturmaz. Buna karşılık uzun süreli sözleşmelerde rödovans bedelini uyarlama talepleri mahkemelerce kabul edilmektedir.

Ruhsat sahibi, rödovans bedelinin ödenmemesi halinde rödovans bedelini ödemesi için rödovansçıya ihtar çekerek 60 günlük önel (ihbar süresi) tanımak zorundadır. (*Yargıtay 11.H.D., 15.10.2002 gün ve E.2002/5942, K.2002/9079*). Bu önel süresi, ihtarnamein rödovansçıya tebliğ edildiğı günden itibaren başlar (BK.m.288/II). Rödovans sözleşmesiyle 60 günlük önel süresi kısaltılamaz. Rödovansçı 60 günlük ödeme süresi içerisinde rödovans bedelini ödemez ise, ruhsat sahibi, sözleşmeyi ödememe (temerrüt) nedeniyle feshedebilir.

Rödovans sözleşmesi, hasılat kirası niteliğinde olduğı için rödovans bedeli ile ilgili davalar beş yıllık zamanaşımı süresine tabiidir (*Yargıtay 14.Hukuk Dairesi 20.02.2007 gün ve E.2007/111, K.2007/1552*).

7.Rödovans Sözleşmesinin Feshi

Borçlar Kanunu' nun 289.maddesine göre, ruhsat sahibi, maden sahasını işletmeyen veya maden sahasını gereğı gibi korumayan rödovansçıya ihtarname çekerek sözleşmeye aykırılığını gidermesi için uygun bir süre verebilir. Böyle bir ihtarnameye muhatap olan rödovansçı söz konusu ihlalini devam ettiriyorsa, ruhsat sahibinin haklı nedenle yasal fesih hakkı doğar.

Rödovans sözleşmesinin sözleşmede öngörölen fesih maddesine göre de feshi mümkündür (*Yargıtay 11.H.D., 15.10.2002 gün ve E.2002/5942, K.2002/9079*). Hatta sözleşmeden fesih hakkından feragat de mümkün ve geçerlidir. Ancak taraflarca kararlaştırılan sözleşmesel fesih nedenlerinin Borçlar Kanunu'nda öngörölen hasılat kirasına ilişkin emredici hükümlere aykırı olmaması gerekir.

Sözleşmeyi haklı neden olmadan fesheden taraf karşı tarafın uğrayacağı geri kalan rödovans alacağından mahrum kalma gibi müspet zararını tazmin etmek zorunda kalabilir (*Yargıtay 11.H.D., 15.10.2002 gün ve E.2002/5942, K.2002/9079*).

Yargıtay, hasılat kirası niteliğindeki rödovans sözleşmelerinde, rödovansçının sözleşmeye aykırı davranışları nedeniyle önceki ruhsat sahibinin sözleşmeyi feshetmesi halinde, maden ruhsatının iadesine karar verilmesi gerektiğini belirtmektedir (*Yargıtay 14. H.D. 18.10.2010 Tarih E:2010/9168, K:2010/10791*).

Rödovans sözleşmesinin hasılat kirası sayılmasının bir sonucu da rödovansçının ölümünde kendini göstermektedir. Ruhsat sahibi veya rödovansçının mirasçıları, ölüm halinde Borçlar Kanunu 291. Maddesi hükmüne göre altı aylık süre içerisinde tazminatsız olarak sözleşmeyi feshetme hakkına sahiptirler.